

**Οι αντιξοότητες στη ζωή της οικογένειας και οι επιπτώσεις τους.
Ζητήματα παραμέλησης, εγκατάλειψης και αποχωρισμού.
Αποτυπώσεις επώδυνων εμπειριών και μετά-τραυματικού
άγχους στη συμπεριφορά των παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες.
Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης.**

«Ένα στίτι για κάθε παιδί»

1. Υποενότητες

- Αντιξοότητες στη ζωή της οικογένειας και οι επιπτώσεις τους
- Γονεϊκότητα: δεσμοί - δέσμευση και τα προαπαιτούμενα τους
- Ζητήματα παραμέλησης, εγκατάλειψης και αποχωρισμού
- Άγνωστο σε άγνωστα μέρη και αποχωρισμοί “για το καλό σου (του)”
- Αποτυπώσεις επώδυνων εμπειριών και μετατραυματικού άγχους στη συμπεριφορά των παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες
- Αποτυπώσεις επώδυνων εμπειριών στην ικανότητα δημιουργίας δεσμού και διαπροσωπικών σχέσεων
- Αδυναμία έκφρασης και ρύθμισης των συναισθημάτων
- Επακόλουθο του τραύματος της κακοποίησης το έντονο άγχος και η διαταραχή μετατραυματικού άγχους
- Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης
- Η τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια - παράγοντας προστασίας και ανάκαμψης

2. Σύντομη Εισαγωγή

Η ανάληψη της φροντίδας ενός αναδεχόμενου παρουσιάζει αναλογίες και συνάψεις με τη συνθήκη απόκτησης φυσικού τέκνου. Και στις δυο περιπτώσεις προέχει η επιθυμία του ενήλικα να λειτουργήσει ως γονιός. Στην πρώτη επιθυμεί να δημιουργήσει οικογένεια και στη δεύτερη να προσφέρει οικογένεια σε κάποιο παιδί που αναγκάζεται να στερηθεί τη δική του, και για όσο διάστημα τη στερείται.

Ωστόσο, ανέκαθεν ορισμένοι γονείς βρεφών, νηπίων, παιδιών και εφήβων τύχαινε να βρεθούν αντιμέτωποι με γεγονότα, δυσκολίες και αντιξοότητες, που δεν τους επέτρεπαν να ανταποκριθούν με επάρκεια στο μέγαλωμα των παιδιών τους. Ακόμη και Θεές της μυθολογίας απομάκρυναν νεογέννητα από βίαιους γεννήτορες και ανέθεταν το μέγαλωμα τους σε τρίτους (όπως η Ρέα εμπιστεύθηκε τον Δία σε νύμφες στον Ψηλορείτη), ή εγκατέλειπαν δύσμορφα νεογέννητα (όπως τον Πάνα που τον μέγαλωσε ο Διόνυσος). Ομοίως, οι γονείς του Μωυσή τον είχαν εναποθέσει σε καλάθι από πάπυρο στον Νείλο για να σωθεί από τη διατεταγμένη γενοκτονία των αγοριών, όπως και πολλοί φτωχοί παρέδιδαν τα παιδιά τους σε εύπορα ζευγάρια, συγγενή ή μη (ψυχοπαίδια, ψυχοκόρες).

Η σύγχρονη Ελληνική ιστορία έχει πλήθος παραδειγμάτων οικογενειών με εμπειρίες θανάτου γονέα/γονέων από σοβαρή ασθένεια, πόλεμο, μαζική καταστροφή ή και φόνο, που άφηναν πίσω ορφανά, γυναικών που αποκτούσαν βρέφη εκτός γάμου ή ανεπιθύμητα, και γονέων που λόγω έλλειψης, ή απώλειας βασικών πόρων για το μεγάλωμα των παιδιών τους, αδυνατούσαν να τα αναθρέψουν. Η πολιτεία είχε συστήσει βρεφοκομεία, ιδρύματα -τις γνωστές παιδουπόλεις και ορφανοτροφεία- και υπηρεσίες υιοθεσίας (τεκνοθεσίας) και ανάδοχης φροντίδας.

Η ενότητα αναφέρεται στις σύγχρονες μορφές αντιξοοτήτων, στις ανάγκες όπως άλλαξαν τον 20ο αιώνα με την εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας, το εμπόριο βρεφών, τους σύγχρονους εκτοπισμούς και στις μορφές αναπλήρωσης της φυσικής οικογένειας που έχουν διαμορφωθεί – διαμορφώνονται στη σύγχρονη εποχή και έχουν αναδειχθεί καταλληλότερες.

Στο κείμενο αναφέρονται ευρήματα εγχώριων και διεθνών ερευνών και απόψεις που αντλούν από το οικολογικό μοντέλο της κοινωνικής εργασίας, το οποίο υποστηρίζει ότι η φυσική - σωματική ανάπτυξη και η διαμόρφωση της συμπεριφοράς των ατόμων συμβαίνει μέσα στο περιβάλλον στο οποίο ζουν και επηρεάζεται από αυτό. Το περιβάλλον φροντίδας ενός παιδιού απαρτίζεται από τους γονείς, την ευρύτερη οικογένεια, και τους υλικούς και άυλους πόρους που παρέχει ο πολιτισμός και η κοινότητα όπου μεγαλώνει. Στις περιπτώσεις όπου συστατικά στοιχεία /μέρη του υστερούν ή πλήττονται από αντιξοότητες το ίδιο το περιβάλλον φροντίδας επιδέχεται προστασία (πρόληψη), διόρθωση, βελτίωση, συμπλήρωση ή και αναπλήρωση των συστατικών αυτών, αξιοποιώντας ένα από τα αποτελεσματικότερα μέσα την ανάδοχη φροντίδα.

Λέξεις κλειδιά:

παραμέληση, κακοποίηση, ανθεκτικότητα, προστατευτικοί παράγοντες, παράγοντες κινδύνου.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι υποψήφιοι ανάδοχοι που θα διδαχθούν αυτήν την ενότητα αναμένεται:

- Να αντιληφθούν το εύρος και την επίδραση κοινωνικών, οικονομικών παραμέτρων και αντίξων συνθηκών στην καθημερινή ζωή μίας οικογένειας και τις ανατροπές που προκαλούνται από απρόσμενες κοινωνικοοικονομικές κρίσεις, ή έκτακτα γεγονότα ζωής. Πως οι ιδιότητες της γονικής μέριμνας επηρεάζονται από τη συζυγική-οικογενειακή σχέση και τις κοινωνικές περιστάσεις;
- Να αντιληφθούν την απόγνωση και τις εσωτερικές συγκρούσεις που βιώνει ο γονέας που μεγαλώνει το παιδί του σε περιβάλλον φτώχειας, περιθωρίου αδυνατώντας να καλύψει τις βασικές ανάγκες του.

- Να κατανοήσουν τις επιπτώσεις που επισύρει η εν λόγω αδυναμία στην ατμόσφαιρα και τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια και τις ακραίες εκδηλώσεις τους με μορφές ενδοοικογενειακής βίας, κακομεταχείρισης ή εγκατάλειψης των παιδιών.
- Να γνωρίσουν τις επιπτώσεις των τραυμάτων από παρατεταμένα βιώματα ανασφάλειας, απόρριψης, κάθε μορφής κακομεταχείρισης στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη και τις ικανότητες του παιδιού για μάθηση και επιτεύγματα με απώτερες συνέπειες στην ενήλικη ζωή.
- Να αντιληφθούν και να κατανοήσουν τις έννοιες “επιτρεπτικοί” για τους γονείς και “προστατευτικοί” παράγοντες για το παιδί, που ευνοούν την ευμενή ψυχοκοινωνική του εξέλιξη.
- Να κατανοήσουν τη λειτουργία προστατευτικών παραγόντων που τροποποιούν ή αμβλύνουν τις αρνητικές επιπτώσεις από την κακομεταχείριση και το μέγιστο σε ίδρυμα και κάνουν ορισμένα παιδιά να μην υποκύπτουν σε αυτές, και
- Να αντλήσουν την πεποίθηση για τη λειτουργία του ρόλου του ανάδοχου ως προστατευτικού και παράγοντα ανθεκτικότητας για το παρόν και το μέλλον του αναδεχομένου.

4. Στόχοι

Σκοπός της ενότητας είναι να δώσει στους υποψηφίους αναδόχους εφόδια γνώσεων και δεξιοτήτων για να αντιληφθούν και να κατανοήσουν την επιρροή που ασκούν στα παιδιά αλλά και στους ίδιους, οι εμπειρίες που έχουν προηγηθεί της τοποθέτησης σε ανάδοχη οικογένεια και πως αυτές επηρεάζουν τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά.

Επιχειρεί να αποκριθεί σε αντιλήψεις, ανησυχίες, επιφυλάξεις σχετικά με τις συνθήκες γέννησης και τα βιώματα του παιδιού που περνά στο σύστημα παιδικής προστασίας και είναι πιθανό να τους έχουν απασχολήσει, να τους απασχολούν στη διάρκεια της κατάρτισης, ή να τους απασχολήσουν μετά την ανάληψη παιδιού.

Επίσης, η ενότητα στοχεύει να “εξηγήσει” πως αποτυπώνονται οι επιπτώσεις της απρόσφορης, ανεπαρκούς και της κακοποιτικής φροντίδας στη συμπεριφορά των παιδιών (με διαφορετική μορφή και ένταση ανάλογα με την ηλικία τους) και να ευαισθητοποιήσει τους υποψηφίους αναδόχους για την αποτελεσματική διαχείριση της.

Βασίζεται σε παραδείγματα που έχουν αντληθεί από αφηγήσεις ατόμων που τα έχουν μεγαλώσει ανάδοχοι γονείς και έχουν πάρει μέρος σε σχετική έρευνα.

Η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει ότι η κατάρτιση των υποψηφίων αναδόχων γίνεται σε περιβάλλον συνεργασίας με ενεργό συμμετοχή. Οι εκπαιδευόμενοι δεν είναι αναγνώστες της ύλης αλλά διαμορφωτές της. Απεικονίσεις σε χάρτες και συμπληρώσεις σχημάτων με τις απόψεις, τους προ-

βληματισμούς και τα σχόλια τους συμβάλλουν στην εξοικείωση των υποψηφίων με τις έννοιες παιδιά σε κίνδυνο, κακοποίηση παιδιού, προστασία εκτός της φυσικής οικογένειας, ανθεκτικότητα κ.ά..

Επίσης, ο/η επιμορφωτής/επιμορφώτρια υιοθετεί στάση εμπειρογνώμονα, όχι διδάσκοντα σε μαθητή, και αναγνωρίζει τους υποψηφίους αναδόχους ως μελλοντικούς συνεργάτες των επαγγελματιών.

Ως εκ τούτου οι υποψήφιοι ανάδοχοι θα είναι σε θέση να εκφράσουν – ονομάσουν όποια πτυχή της θεματικής είναι ασαφής ή θολή, και να προβλέψουν τι ενδέχεται να χρειαστούν προκειμένου να εξελιχθούν σε «ειδικούς από εμπειρία» στην εκπλήρωση των στόχων της αναδοχής.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Αντιξοότητες στη ζωή της οικογένειας και οι επιπτώσεις τους

Όλοι οι άνθρωποι, όλων των εθνικοτήτων, πολιτισμών, και κοινωνικών τάξεων, επιθυμούν να τους συμβούν τα καλύτερα, και να ικανοποιηθούν τα όνειρα τους. Κάθε γονέας έχει προσδοκίες από το παιδί (υγιές, χαρούμενο) και από τον εαυτό του (να είναι καλός γονιός).

Ομοίως, όλα τα βρέφη, νήπια, παιδιά, προέφηβοι και έφηβοι λόγω της φυσικής αδυναμίας και της επίσης φυσικής συναισθηματικής- κοινωνικής ανωριμότητας τους μεγαλώνουν με κάποιον άλλο/ κάποιους άλλους, με την υποστήριξη και τη φροντίδα του/τους.

Όλα έχουν ανάγκες για κατάλληλη διατροφή, ασφαλή διαβίωση, εκπαίδευση, υγεία, απόκτηση ταυτότητας, ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη, δεξιότητες φροντίδας εαυτού, κοινωνικές σχέσεις.

Προέχει η κάλυψη των αναγκών διαβίωσης (κατοικίας, διατροφής, υγείας, εκπαίδευσης) συνοδευμένη από την κάλυψη των βασικών συναισθηματικών αναγκών τους για:

- Αγάπη, φροντίδα, προσοχή
- Ειλικρινή αποδοχή και επιβράβευση
- Ασφάλεια
- Σταθερότητα και προβλεψιμότητα
- Ρεαλιστικά όρια
- Ενσυναίσθηση

- Προσδοκίες για επιτεύγματα
- Ευκαιρίες για καλλιέργεια υπευθυνότητας, δεξιοτήτων και
- Συμμετοχή στις αποφάσεις που το αφορούν

Επίσης, όλα τα παιδιά χρειάζονται προστασία από ποικίλες πιθανές αστοχίες, ελλείψεις, και επώδυνες εμπειρίες, στις οποίες περιλαμβάνονται η παραμέληση, η κακοποίηση από γονείς, φροντιστές και άλλους, ακόμη και από οργανισμούς/ υπηρεσίες.

Ωστόσο, η ζωή των γονέων και το μέγλωμα των παιδιών συμβαίνει μέσα στο οικοσύστημα στο οποίο ζουν μαζί με άλλους και επηρεάζονται από τους άλλους. Το οικοσύστημα αυτό απαρτίζεται από τέσσερις μεγάλες περιοχές, την ατομική, την περιοχή με τις διαπροσωπικές σχέσεις, την κοινότητα και από την περιοχή της ευρύτερης κοινωνίας (βλ. σχήμα 1).

Σχήμα 1. Το πλαίσιο (οικοσύστημα) στο οποίο μεγαλώνουμε εμείς και τα παιδιά μας

Πηγή: World report on violence and health edited by Krug, E. et al. Geneva, World Health Organization, 2002.

Αυτό το πλαίσιο εξασφαλίζει το σύνθετο πλέγμα των απαραίτητων υλικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων.

Αυτό επηρεάζει την ετοιμότητα του φροντιστή να αποκριθεί στο κλάμα, στην ανάγκη με ευχάριστη διάθεση, χωρίς άγχος, ή αβεβαιότητα αν κάνει σωστά ή αρκετά, ή βιασύνη, χωρίς “να βαρυγομά”, σε κατάλληλο ασφαλές χώρο, με σταθερή συχνότητα.

Στο εκάστοτε οικολογικό πλαίσιο δίδονται ευκαιρίες για εξέλιξη, κάλυψη των προσδοκιών, αλλά και δημιουργούνται εμπόδια, προκύπτουν περιστάσεις πολέμου, πολιτικής ή οικονομικής κατάστασης που διαμορφώνουν αποκλεισμούς και περιθώρια, συνθήκες μετανάστευσης, ή μορφές βίας και παραβατικότητας. Τα παιδιά είναι πάντα πιο ευάλωτα. Παιδιά που γεννημένα σε άλλη χώρα μεταναστεύουν, παιδιά μεικτών ζευγαριών, παιδιά εκπατρισμένων, παιδιά γεννημένα σε αποδημίες, ή σε διαδρομή της ελπίδας

να φθάσουν σε ένα τόπο για να σωθούν ή της ελπίδας για μια καλύτερη ζωή, παιδιά που διασχίζουν τους κόσμους ή περνούν από διαφορετικές οικογένειες. Παιδιά που φθάνουν σε νέο περιβάλλον -οικολογικό πλαίσιο- έτοιμο να τα δεχθεί και να τα φροντίσει.

Γονεϊκότητα: δεσμοί, δέσμευση και τα προαπαιτούμενα τους

Η ανατροφή του παιδιού αρχίζει και εξελίσσεται μέσα στο οικογενειακό και το κοινωνικό περιβάλλον που ζει, σύμφωνα με τα ισχύοντα σε μια κοινωνία που αναμένεται να **εξασφαλίζει βασικές και απαραίτητες** συνθήκες ευημερίας για όλους.

Ο Βρετανός παιδοψυχίατρος Michael Rutter (1988) έχει αποδείξει ότι όλοι οι γονείς χρειάζονται “επιτρεπτικές” συνθήκες για να αναθρέψουν τα παιδιά τους με άρτιο και αποτελεσματικό τρόπο, οι οποίες ποικίλουν από χώρα σε χώρα. Χρειάζονται πόρους, κατάλληλες συνθήκες κατοικίας, φυσικής και κοινωνικής ασφάλειας, οικονομικούς πόρους, πρόσβαση σε παιδιατρικές υπηρεσίες, βρεφονηπιακούς σταθμούς, υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, πολιτικές στήριξης της οικογένειας, αξίες. Ταυτόχρονα επηρεάζονται από έθιμα, αξίες - πολιτισμικές απόψεις για την ανατροφή των παιδιών που μπορεί να αποτρέπουν ή και να δικαιολογούν αυταρχικά μοντέλα (στάσεις και μεθόδους) ανατροφής και προστασίας - υπερπροστασίας, που προκαλούν πόνο (π.χ. σωματική τιμωρία με λωρίδες, βέργες, χαστούκια) ή εκθέτουν το παιδί σε κίνδυνο (π.χ. η κλειτοριδεκτομή στα κορίτσια, η περιτομή στα αγόρια).

Οι σημαντικότεροι από τους παράγοντες που δεν επιτρέπουν ή και εμποδίζουν τους φυσικούς γονείς να πετύχουν στο μεγάλωμα των παιδιών τους, με αποτέλεσμα την εμφάνιση φαινομένων ανεπαρκούς φροντίδας, παραμέλησης βασικών αναγκών ασφάλειας, κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης ακόμη και εγκατάλειψης παιδιού είναι:

- φτώχεια
- αποκλεισμός (μέλη μειονοτήτων, Ρομά, μεταναστών)
- επικράτηση πολιτιστικών συνηθειών - εθίμων
- κατάχρηση αλκοόλ από γονείς
- κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών
- πρόσβαση σε φάρμακα
- κατάρρευση των οικογενειακών σχέσεων - διαπροσωπικές τραυματικές εμπειρίες
- τραύματα που οφείλονται σε πολέμους (εκτοπισμοί, ορφάνια, χωρισμός από οικογένεια)
- διαγενεακή βία μέσα από διακριτούς ενδοοικογενειακού και εξω-οικογενειακού κύκλου

- ενδοοικογενειακή βία ή ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης ή σωματικής κακοποίησης
- γονείς που ενδέχεται να βρεθούν στη φυλακή, ή να υποφέρουν από προβλήματα κατάχρησης ναρκωτικών
- γονείς που μπορεί να υποφέρουν από προβλήματα ψυχικής υγείας ή διανοητικής αναπηρίας
- φυσικές καταστροφές, φυσικοί τραυματισμοί

Οι περισσότεροι γονείς παρά τις παραπάνω αντιξοότητες και τους περιορισμένους πόρους καταφέρνουν να αποκριθούν με επάρκεια στους ρόλους τους αξιοποιώντας πηγές υποστήριξης που υπάρχουν στο περιβάλλον τους (βλ. Σχήμα 1). Συγγενείς, φίλοι, σημαντικά πρόσωπα μπορούν να συμβάλουν σε διευθετήσεις, συμπληρώματα και βελτιώσεις.

Άλλοι γονείς αξιοποιούν υπηρεσίες ευαισθητοποίησης, υποστήριξης, συμβουλευτικής (βελτίωση επικοινωνίας, τροποποιήσεις συμπεριφοράς), ή και κρατικές παροχές (επιδόματα, θέση σε παιδικό σταθμό ή κέντρο απασχόλησης).

Η αναγνώριση των εν λόγω κινδύνων έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση πολιτικών πρόληψης των αιτιών και της εμφάνισής τους.

Η ΠΡΟΛΗΨΗ: μέτρα που λαμβάνονται για να προλάβουν να συμβεί ή να την ανακόψουν στην αρχή της αποσκοπεί στη μείωση της συχνότητας εμφάνισης νέων περιπτώσεων, επιχειρώντας την απομάκρυνση ή μείωση των αιτιών και των παραγόντων κινδύνου.

Βάσει χρόνου παρέμβασης η πρόληψη διακρίνεται σε : 1 γενή, 2γενή, 3γενή πρόληψη.

Βάσει βαθμού κινδύνου εκείνων που δέχονται την παρέμβαση διακρίνεται σε: καθολική, επιλεκτική, στοχευμένη.

Δραστηριότητα 1

Ζητήματα παραμέλησης, εγκατάλειψης και αποχωρισμού

Στις περιπτώσεις που δεν καταστεί εφικτή η πρόληψη, αποτροπή των παραπάνω διαφορετικών λόγων και των πιθανών συνδυασμών τους, η ζωή στο σπίτι του βιολογικού γονέα σταδιακά ή αιφνίδια γίνεται ασταθής, «ανθυγιεινή», μη ασφαλής. Το παιδί/τα παιδιά διατρέχουν κίνδυνο πλημμελούς / ανεπαρκούς φροντίδας, ή και εγκατάλειψης, ή κίνδυνο να υποστούν κακοποίηση.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO, 1999) με τον όρο *κακοποίηση παιδιού* αναφερόμαστε σε όλες τις μορφές σωματικής, συναισθηματικής, σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης,

ή πλημμελούς διαπαιδαγώγησης, ή εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης, οι οποίες γίνονται στα πλαίσια μιας σχέσης εμπιστοσύνης ή εξουσίας με το παιδί, με αποτέλεσμα την πραγματική ή δυνητική βλάβη στην υγεία του, την επιβίωση, την ανάπτυξη ή στην αξιοπρέπειά του.

Οι έννοιες, παραμέληση, σωματική, συναισθηματική κακοποίηση και σεξουαλική κακοποίηση έχουν συχνή χρήση στο κείμενο μας και ορίζονται ως εξής:

Παράμεληση: είναι η άρνηση ή η ανικανότητα από την πλευρά του γονέα ή άλλου φροντιστή να παρέχει τη φροντίδα που απαιτείται για την καλή υγεία και την ανάπτυξη του παιδιού. Ο γονέας ή ο φροντιστής δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις βασικές σωματικές ανάγκες του παιδιού, όπως τη διατροφή, την ένδυση, να του παρέχει ασφαλές περιβάλλον, ή και τις συναισθηματικές ανάγκες, όπως στοργή και προσοχή. Μπορεί επίσης να παρέχει ανεπαρκή επίβλεψη και/ή να το εγκαταλείψει.

Σωματική κακοποίηση: Είναι μια πράξη/ πράξεις από ένα πρόσωπο φροντίδας, που έχει ως αποτέλεσμα ή έχει μεγάλη πιθανότητα να έχει ως αποτέλεσμα τη σωματική βλάβη ή και το θάνατο του παιδιού. Παραδείγματα σωματικής κακοποίησης: κλωτσιές, δάγκωμα, ταρακούνημα, μαχαίρωμα, γρονθοκόπημα.

Συναισθηματική κακοποίηση: ένα επίμονο ή επαναλαμβανόμενο μοτίβο συμπεριφοράς εκ μέρους του γονέα και περιλαμβάνει απόρριψη, απομόνωση, τρομοκράτηση, ταπείνωση, περιορισμό, έκθεση σε οικογενειακή βία, κατάχρηση ουσιών και συμμετοχή σε εγκληματική δραστηριότητα.

Σεξουαλική κακοποίηση: Διάπραξη παρενόχλησης με επαφή των γεννητικών οργάνων, διεύδυσης, ή άλλες σεξουαλικές πράξεις, με τις οποίες τα παιδιά χρησιμοποιούνται για να προσφέρουν σεξουαλική ικανοποίηση στον δράστη. Αυτός ο τύπος κακοποίησης περιλαμβάνει επίσης σεξουαλική εκμετάλλευση και παιδική πορνογραφία.

Διεθνώς, τα μεγαλύτερα ποσοστά του συνόλου των παραπάνω κρουσμάτων βίας προς τα παιδιά συμβαίνουν μέσα στη φυσική τους οικογένεια. Σύμφωνα με ευρήματα ερευνών η ενδοοικογενειακή βία έχει άμεση σχέση με την κακομεταχείριση των ανηλίκων (Johnsona et al., 2002).

Οι πράξεις αυτές έχουν μεγάλη πιθανότητα να βλάψουν τη σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Ειδικότερα, η σεξουαλική κακοποίηση και η αιμομικτική της μορφή έχει σοβαρές ψυχολογικές, ιατρικές, νομικές, κοινωνικές και ηθικές προεκτάσεις και συνιστά σημαντικό παράγοντα κινδύνου για εμφάνιση ψυχοπαθολογίας στην ηλικία που συμβαίνει (παιδική, εφηβική) αλλά και στην ενήλικη ζωή.

Παιδιά που εκτίθενται σε κάποια από τις παραπάνω μορφές κακομεταχείρισης στη φυσική τους οικογένεια χρειάζονται επείγουσα και συστηματική παρέμβαση από υπηρεσίες παιδικής προστασίας.

Ο όρος παιδική προστασία αναφέρεται στα μέτρα που λαμβάνονται αφού έχει συμβεί η κακοποίηση και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των σοβαρών επιπτώσεων της στο παιδί, στην πρόληψη / αποτροπή της επανάληψής της, και την τιμωρία του θύτη/ των θυτών.

Στις περιπτώσεις αυτές με συνέργεια κοινωνικών και δικαστικών υπηρεσιών αποφασίζεται η απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένεια και η ανάθεση της φροντίδας του σε ίδρυμα ή ανάδοχη οικογένεια, για όσο χρόνο χρειάζεται.

Άγνωστο σε άγνωστα μέρη και αποχωρισμοί “για το καλό σου (του)”

Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες αποκαλύπτονται τα συμβάντα της παραμέλησης/κακοποίησης, και οι διαδικασίες για την εξασφάλιση της προστασίας του παιδιού είναι καθαυτές ιδιαίτερα τραυματικές. Ενδέχεται να προκαλέσουν το λεγόμενο “δευτερογενές τραύμα” η σοβαρότητα του οποίου εξαρτάται από την ηλικία του παιδιού και την προσοχή με την οποία σχεδιάζεται η παρέμβαση και προετοιμάζεται η εφαρμογή της.

Το παιδί οδηγείται σε ακατανόητες, ανοίκειες συναντήσεις με άγνωστους, ιατροδικαστές, ιατρούς, πραγματογνώμονες, δικηγόρους σε νοσοκομεία, επιβλητικά κτίρια.

Συνοδεύεται από άγνωστους, αδιευκρίνιστων και αγνώστων προθέσεων σε γραφεία που ακόμη κι όταν έχουν πολλά παιχνίδια ή τάμπλετ είναι παράξενα, ξένα.

Αδικαιολόγητα για τα ίδια αφού δεν εμφανίζουν συμπτώματα μεταφέρονται σε Νοσοκομεία Παιδων, υφίστανται εξετάσεις, προτρέπονται από αγνώστους να τους μιλήσουν για την οικογένεια τους. Εγκαθίστανται σε θαλάμους νοσηλείας, συμβιώνουν προσωρινά με παιδιά που υποφέρουν, με ενήλικες που τους χαμογελούν με συγκατάβαση, ή τα σχολιάζουν με συμπόνια.

Ενδεικτική είναι η αναδρομική περιγραφή του Άρη, για τη συνθήκη απομάκρυνσης από τη φυσική του οικογένεια πριν 10 χρόνια.

“Ήμουν 8 ετών, κι είχα τρομάξει τόσο πολύ, που όταν μπήκα στο περιπολικό δεν μπορούσα να θυμηθώ γιατί ήμουν εκεί. Ντρεπόμουν να ρωτήσω την κυρία που μού σφίγγε το χέρι, γιατί νωρίτερα κάτι μου ‘χε πει. Αλλά τι;;; Θυμάμαι πως δεν ήθελα να στρέψω το πρόσωπο μου σε αυτήν, ούτε να την κοιτάξω στα μάτια. Αναρωτιόμουν, πού πάω με αληθινό περιπολικό, ξανά και ξανά. Η κυρία κάτι μου είπε, δεν άκουσα. Κοίταξα το λεβιέ, ακούνητος.

Όταν σταμάτησε, το είδα, ήταν το νοσοκομείο, το ήξερα με είχε πάει η μαμά για τις αμυγδαλές!

Αλλά τώρα είμαι άρρωστος; Που πονάω;;; Δεν ήξερα.

Δεν έχω ξεχάσει πόσο τρόμαξα! Τι μου συμβαίνει;;;

Και τότε εκείνη μου αφήνει το χέρι, ήταν παράλυτο!! ακούνητο, μπλαβί. Γι' αυτό λοιπόν με 'φεραν στο νοσοκομείο! [.....]

Πολύ καιρό αργότερα κατάλαβα πως είχα τεντώσει τόσο πολύ το χέρι, που το 'χα παγώσει, έτσι δεν ένοιωθα την επαφή με το ξένο χέρι”.

(Πηγή: Νέοι, νέες με εμπειρία ανάδοχης φροντίδας μιλούν για την αναδοχή).

Η διαδικασία εκτίμησης του συμβάντος της κακοποίησης αν και γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, από κατάλληλα εκπαιδευμένους κοινωνικούς λειτουργούς παραμένει εξαιρετικά ευαίσθητη και επηρεάζεται από το βαθμό εμπιστοσύνης που θα αισθανθεί το παιδί προς το πρόσωπο του.

Όμως και αυτή η διαδικασία ακολουθείται από εκείνη του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και τους παράξενους, μηχανισμούς του (πραγματογνωμοσύνη, προανάκριση, κύρια ανάκριση, ακροαματική διαδικασία κ.ά.). Αυτή ευθύνεται για νέες επώδυνες εμπειρίες και το σύνθητες επακόλουθο, την απομάκρυνση του θύτη αλλά και του παιδιού θύματος.

Ξεχωριστή διάσταση αποκτά η απομάκρυνση του παιδιού από τον κόσμο του, το οικείο περιβάλλον. Απομάκρυνση απροειδοποίητη, μη αναμενόμενη, χωρίς κάποια συναφή εμπειρία.

Ο αποχωρισμός του παρουσιάζεται ως ελπίδα, “για το καλό του” συνεπάγεται μείζονος σημασίας απώλειες.

Όχι μόνο από τα σημαντικά για αυτό πρόσωπα, αφορά αποχωρισμό από τον κόσμο του.

Πόσα πρόσωπα, πόσα αντικείμενα, πόσα σημεία, ζώα, πράγματα αποχωρίζεται, πόσα σχέδια και προσδοκίες του ματαιώνονται.

Το περιβάλλον του σπιτιού, αν και κακοποιητικό, αγχογόνο και συγχυτικό, ήταν γνωστό, προβλέψιμο και είχε και καλές στιγμές. Δικό του. Είχε στιγμές ζεστασιάς, κατανόησης, κάλυψης επιθυμιών, αναγκών, χατιριών, δώρων. Αφορμές χαράς, γιορτής, διασκέδασης. Πως να πειστεί πως αυτό όλο συμβαίνει για το καλό του;;;

Το εύρος και η ποικιλία των απωλειών είναι αχανές, ξεχωριστή για κάθε παιδί και ανάλογη της ηλικίας του. Ενδεικτικό είναι το απόσπασμα από την αφήγηση του Ερμή, με εμπειρία τοποθέτησης σε ίδρυμα σε ηλικία 6 ετών, και ύστερα από 4 χρόνια σε ανάδοχη οικογένεια:

“Εμένα μου ‘λείπαν οι μυρωδιές, περπατούσα και ρουθούνιζα μήπως και μυρίσω τουλάχιστον μια. Το πρωί μου ‘λείπε η μυρωδιά του καφέ, τούρκικου καφέ, που πάντα ξεχείλιζε και οι βροντερές βρисиές του πατέρα μου... “την ατυχία μου να πιω καφέ με καϊμάκι”.

“Το μεσημέρι ρουθούνιζα για κανέλλα, η γιαγιά έβαζε σε όλα τα φαγητά κανέλλα, κι όταν αρρώσταινα μού ‘δίνε κανελλάδα. Αλλά πουθενά κανέλλα, στο ίδρυμα κανένα φαί δεν είχε κανέλλα, όλα άνοστα.

Κι άλλες μυρωδιές, στο ίδρυμα έπρεπε να λιποθυμήσεις για να μυρίσεις κολώνια”.

(Πηγή: Νέοι, νέες με εμπειρία ανάδοχης φροντίδας μιλούν για την αναδοχή).

Αποτυπώσεις επώδυνων εμπειριών και μετατραυματικού άγχους στη συμπεριφορά των παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες

Η κακοποίηση έχει βραχύχρονες και μακρόχρονες επιπτώσεις. Ο εγκέφαλος των ανηλίκων αναπτύσσεται συνεχώς μέσω της αλληλεπίδρασης τους με το περιβάλλον, η οποία επιδρά στη διαδοχική ανάπτυξη του ίδιου (του εγκεφάλου) και της πλαστικότητάς του. Τα ερεθίσματα που δέχεται κινητοποιούν τη διαμόρφωση κινήτρων και ικανοτήτων στο παιδί.

Για παράδειγμα, τα παιδιά που ζουν σε βίαιο περιβάλλον περνούν πολύ χρόνο σε θέση υποταγής, θέση που τα στερεί από ερεθίσματα που εξάπτουν τη φαντασία και παρακινούν αναζητήσεις, που με τη σειρά τους ευνοούν τη μάθηση. Τα ίδια αναγκάζονται να νοιάζονται για την επιβίωση τους και όχι για τα επιτεύγματα (το ίδιο κάνει συνήθως και η μητέρα - εστιάζει στη διάσωση και των δυο, και όχι στις προσδοκίες από το παιδί). Ως αποτέλεσμα και οι δυο αμελούν την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων του μεγαλώματος του.

Τα παιδιά που έχουν υποστεί παραμέληση ή κακοποίηση ενδέχεται να εμφανίσουν ανήσυχνη συμπεριφορά εκρήξεις θυμού, επιθετικότητα - αυτοεπιθετικότητα, λεκτική επίθεση, αγχώδεις διαταραχές, όπως φοβίες, εφιάλτες, πάγωμα, απόσυρση, φυγή από την κατάσταση και χαμηλή επίδοση στο σχολείο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αντιμετωπίζουν σύνθετα και πολύ ενοχλητικά συναισθήματα, όπως:

- κατηγορούν τον εαυτό τους επειδή έχουν απομακρυνθεί από τους γονείς τους.
- επιθυμούν να επιστρέψουν στους γονείς τους, ακόμη και σε περιπτώσεις που έχουν υποστεί σοβαρή κακοποίηση.
- αισθάνονται ανεπιθύμητα ή ότι έχουν απορριφθεί.
- αισθάνονται “έκθετα” ή έχουν ανάμικτα συναισθήματα για τους αναδόχους.
- αισθάνονται αβέβαιοι για το μέλλον ή την ταυτότητά τους.

- το τραύμα από τα επεισόδια κατάχρησης ή αμέλειας, που έχουν υποστεί, είναι διάχυτο, διαπεραστικό.
- επιπλέον μια αναβίωση, υπενθύμιση τραυματικών γεγονότων μπορεί να συμβεί απρόοπτα μέσω των αισθήσεων (μια μυρωδιά φαγητού, μιας κολώνιας, ένα λουλούδι, ο τρόπος αγγίγματος, ένα χρηστικό αντικείμενο, ένα παιχνίδι, ο τόνος μιας φωνής, ένα τραγούδι).

Ποικιλία αντιδράσεων

Η επίδραση της κακοποίησης ποικίλει ανάλογα με:

- τη φύση της κακοποίησης
- το χρόνο τέλεσης της σε σχέση με την ηλικία του παιδιού και τη διάρκεια της
- τη σοβαρότητα της
- τις αντιδράσεις του περιγύρου στο συμβάν/ τα συμβάντα
- το σχέδιο που εκπονήθηκε και τους πόρους που διατέθηκαν κατά την αποκάλυψη της τραυματικής εμπειρίας και τη λήψη αποφάσεων για την προστασία του παιδιού
- τις εσωτερικές δυνάμεις που διαθέτει το ίδιο για προσαρμογή σε αλλαγές και για ανάκαμψη (βλ. παρακάτω αναφορά στην ανθεκτικότητα).

Ξεχωριστή σοβαρότητα παρουσιάζει η επίδραση της κακοποίησης στην επιθυμία των παιδιών να εμπιστευτούν και να δημιουργήσουν νέες σχέσεις με ενήλικες αλλά και ομιλήκους και να μοιραστούν τα συναισθήματά τους.

Αποτυπώσεις επώδυνων εμπειριών στην ικανότητα δημιουργίας δεσμού και διαπροσωπικών σχέσεων

Όπως έχει αναφερθεί, τα παιδιά διαμορφώνουν άποψη για τον εαυτό και την αξία τους καθώς και για την αξία των άλλων με βάση τον τρόπο με τον οποίο τα ανατρέφουν οι φροντιστές τους στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης τους. Στις περιπτώσεις που εκείνοι κακομεταχειρίζονται συναισθηματικά, σωματικά ή σεξουαλικά, και αδυνατούν να τους εμπιστευτούν η άποψη για την αξία που έχουν τα ίδια και την εκτίμηση από τους άλλους και η εμπιστοσύνη τους στους άλλους κλονίζονται.

Μεγαλώνοντας, στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν σχέσεις με ενήλικες και ομηλικούς:

- δυσκολεύονται ή αδυνατούν να τους εμπιστευτούν
- δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν τη συναισθηματική κατάσταση των άλλων, και να εναρμονιστούν με αυτήν.

Άλλοτε είναι υπερβολικά φιλικοί, και άλλοτε απόμακροι, ή αγνοούν τα προσωπικά όρια των άλλων.

- παίζουν με τα όρια (του απαγορευμένου, του θεωρούμενου ως κακού/επιβλαβούς)
- αδυνατούν να διατηρήσουν σχέσεις καθώς επιδεικνύουν ή υπερβολική πίεση λόγω ανάγκης, ή επιχειρώντας να αντισταθμίσουν την αίσθηση αδυναμίας εκφράζουν υπεροψία
- θεωρούν τον εαυτό τους ανίκανο να αγαπηθεί, ή εξόχως «κακό».

Αδυναμία έκφρασης και ρύθμισης των συναισθημάτων

Παιδιά με τραυματικές εμπειρίες δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν και να ονομάσουν τα συναισθήματά τους, να τα εκφράσουν με κατάλληλο τρόπο και να αποσυμπιέσουν την αγωνία τους. Η δυσκολία αυτή διαβαθμίζεται ανάλογα με την ηλικία ή και το φύλο τους (τα κορίτσια πιο εξωστρεφή) και επηρεάζεται από το πως έχει εξελιχθεί η διαδικασία που ακολούθησε την αποκάλυψη της κακοποίησης. Καθώς κυριεύονται από φόβο και άγχος, τα οποία εκφράζουν με επιθετικό τρόπο.

Η ανασφάλεια προκαλεί, αβεβαιότητα, φόβο, θυμό, οργή, εχθρότητα μίσος, ακατέργαστη- γενική ανησυχία.

Η παρατεταμένη, αβεβαιότητα στο σήμερα προκαλεί φόβο για το μέλλον, δυσπιστία επιθετικότητα, που μπορεί να εκβάλει σε προκλητική συμπεριφορά, δοκιμασία των ορίων των ενηλίκων.

Επακόλουθο του τραύματος της κακοποίησης το έντονο άγχος και η διαταραχή μετατραυματικού άγχους

Ειδικότερα, η διαταραχή μετα-τραυματικού στρες (ΔΜΣ) είναι μια ψυχιατρική διαταραχή που εμφανίζεται μετά από ένα σοβαρό ψυχοτραυματικό γεγονός. Μελέτες έδειξαν ότι 37-53% των παιδιών που υπέστησαν σεξουαλική κακοποίηση εμφανίζουν ΔΜΣ (Kendall-Tackett, 2002). Η διαταραχή αυτή εκδηλώνεται με επαναλαμβανόμενους εφιάλτες, επεισόδια επαναβίωσης του τραυματικού γεγονότος (flashbacks), μείωση των ενδιαφερόντων του και αίσθημα αποξένωσης από τους άλλους, υπερβολικό άγχος και ευερεθιστότητα που κάνουν το παιδί να υποφέρει. Ως αποτέλεσμα του προκαλούν σοβαρή δυσλειτουργία στην καθημερινή ζωή.

Στάσεις, τρόποι και στρατηγικές που μπορούν να στηρίξουν το παιδί στη δημιουργία σχέσεων και στη διαχείριση δύσκολων συμπεριφορών με εποικοδομητικό τρόπο περιγράφονται στην ενότητα «Κατανόηση του γονεϊκού ρόλου και ενίσχυση των προστατευτικών παραγόντων στο οικογενειακό περιβάλλον και η ενδυνάμωση των σχέσεων με τα μέλη της οικογένειας».

Δραστηριότητα 2

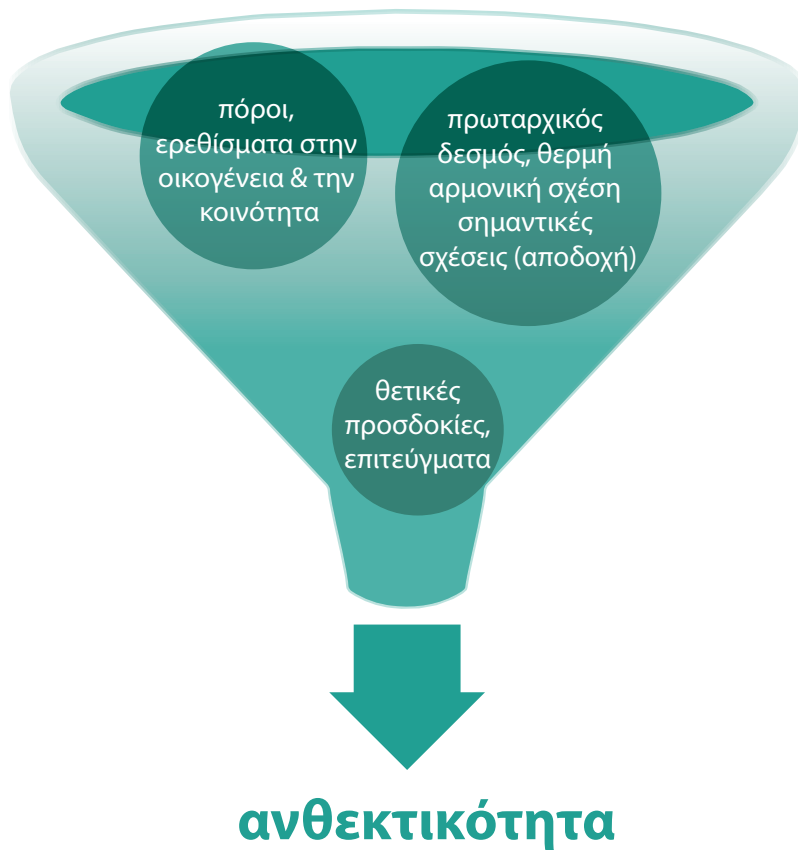
Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης

Πολλά παιδιά εμφανίζονται ανθεκτικά, καταφέρνουν να ανταπεξέλθουν και προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες. Όπως και οι περισσότεροι ενήλικες που βιώνουν ακραίες εμπειρίες βίας ή μαζικών απωλειών σημαντικών άλλων δεν καταρρέουν, πολλά παιδιά επιδεικνύουν θαυμαστή ικανότητα στην αντιμετώπιση τραυματικών γεγονότων και των σοβαρών επιπτώσεων τους.

Η ανθεκτικότητα αναγνωρίστηκε ως βασικός παράγοντας που επιτρέπει στα παιδιά με εμπειρίες κακομεταχείρισης να βιώσουν θετικές εμπειρίες και να πετύχουν επιτεύγματα, και συνεπώς συμβάλλει στη θετική κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη τους και στην ακαδημαϊκή επιτυχία τους.

Ανθεκτικότητα σημαίνει ικανότητα ή επάρκεια για ανάπτυξη, προσαρμοστικότητα, διατήρηση της λειτουργικότητας παρά τις αντιξοότητες (Masten, et al., 2013). Έχει βρεθεί ότι, η επαρκής κάλυψη των αναγκών επιβίωσης και των πυρηνικών αναγκών (π.χ. περιβάλλον ασφάλειας, αποδοχής εμπιστοσύνης, καλλιέργεια ενδιαφερόντων, ταλέντων, επίτευγμα) μπορεί να εξηγήσει γιατί ένα παιδί μπορεί να είναι πιο ανθεκτικό και να αντιμετωπίσει καλύτερα τις δύσκολες στιγμές από ένα ομήλικό του.

Η ανθεκτικότητα διαμορφώνεται στα πρώτα στάδια εξέλιξης με βασική πηγή τον πρωταρχικό δεσμό αλλά επιδέχεται παρεμβάσεων σε όλα τα επόμενα στάδια. Τα στοιχεία που τη συνθέτουν συνοψίζονται στο σχήμα 2.

Σχήμα 2. Τα συστατικά στοιχεία της ανθεκτικότητας

Επομένως, πρωταρχική σημασία δίδεται στον εντοπισμό των δυνατοτήτων, στην ενίσχυση των παραγόντων που προστατεύουν, αποτρέπουν κινδύνους αντί στον εντοπισμό και την εξάλειψη προκλήσεων και κινδύνων, προβλημάτων, όπως άγχος, δύσκολες μεταβατικές περιόδους, κίνδυνοι ζωής, ακαδημαϊκή πρόκληση ή οικογενειακή διαμάχη (Rutter, 1990).

Εκεί όπου εντοπίζονται δυσκολίες ενυπάρχουν ικανότητες και πόροι.

Η έρευνα έχει αναδείξει τρεις κύριες κατηγορίες ανθεκτικότητας που αφορούν:

1. Το άτομο (π.χ. εμπειρία δεσμού με φροντιστή σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, θετική αυτο-αντίληψη, επιδέξιο στην επικοινωνία, ταλέντο/α).
2. Την οικογένεια (π.χ. ειλικρίνεια, πρωτίστως ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ, ευελιξία με σταθερότητα -κολόνα από σπόγγο που υποχωρεί και επανέρχεται- υποστήριξη, καθοδήγηση όποτε χρειάζεται, άνεση).
3. Το σχολείο/την κοινότητα (π.χ. ενεργό συμμετοχή, πρόσβαση σε ομάδες και δραστηριότητες και υποστήριξη από τους εκπαιδευτικούς).

Το σχολείο μπορεί να ασκήσει ισχυρή επιρροή στην ανθεκτικότητα, καθώς πολλοί από τους προστατευτικούς παράγοντες για το παιδί μπορούν να αναπτυχθούν μέσα στο πλαίσιο του σχολείου. Όπως, ορισμένοι ατομικοί παράγοντες που έχουν σχέση με την ανάπτυξη ενός δυναμικού ταλέντου και ενδιαφερόντων ή με την ενίσχυση της αίσθησης ακαδημαϊκής προοπτικής (Gilligan, 2001) όπως, η ύπαρξη ενός εκπαιδευτικού ή σημαντικού άλλου ενήλικου που προσφέρει συνεπή υποστήριξη στην εκπαιδευτική διαδικασία και καλλιεργεί συναφείς προσδοκίες και η δημιουργία ασφαλούς και θετικού κλίματος στην τάξη.

Ομοίως, πόροι στην κοινότητα μπορούν να δώσουν αίσθηση προοπτικής - κατεύθυνσης που είναι πολύ σημαντική για τους νέους ανθρώπους σε ταραγμένες φάσεις ζωής. Σε συνεργασία μαζί τους μπορούν να θέσουν στόχους, να δημιουργήσουν μια εικόνα για το τι μπορεί να επιφυλάσσει το μέλλον.

Εμπλεκόμενοι σε φόρουμ που προωθούν τη συμμετοχή των νέων στην ανάπτυξη υπηρεσιών για τους ίδιους τους βοηθηθούν να αισθάνονται ότι έχουν μεγαλύτερο έλεγχο και δύναμη.

Δραστηριότητα 3

Η τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια - παράγοντας προστασίας και ανάκαμψης

Η τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια συνιστά μέσο και παράγοντα προστασίας του παιδιού με εμπειρία παραμέλησης ή κακοποίησης και μπορεί να αναδειχθεί σε παράγοντα ανθεκτικότητας.

Η ανάδοχη οικογένεια προσφέρει ασφαλές, άρτιο περιβάλλον φροντίδας για το παιδί, ή το νέο/τη νέα που αναλαμβάνει, όπου το παιδί αναγνωρίζεται ως ΑΞΙΑ και υποστηρίζεται, τα συναισθήματα του αναγνωρίζονται και γίνονται αποδεκτά.

Το καθοδηγεί σε θέματα ασφάλειας του (ηλεκτρικό, φωτιά, τυχόν επικίνδυνα αντικείμενα στο σπίτι, ή όπλα). Έχει κατάλληλα επιπλωμένο δωμάτιο (δικό του κρεβάτι και εξοπλισμό ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης του και την ηλικία του).

Είναι λεπτομερώς ενήμερη για την υγεία του, τη σχολική επίδοση, τα ενδιαφέροντα και τα ταλέντα του.

Εντοπίζει αποτελέσματα που αντικατοπτρίζουν τις δικές του φιλοδοξίες και καταβάλλει προσπάθεια και στήριξη για να επιτύχει αυτές τις προσδοκίες.

Η επιτυχία της αφορά την αναγνώριση και υποστήριξη των δυνατοτήτων των παιδιών και των οικογενειών τους.

Αναλυτική αναφορά και μέσα για τη διαμόρφωση της ανάδοξης φροντίδας σε παράγοντα ανθεκτικότητας γίνεται στη Θεματική Ενότητα: Κατανόηση του γονεϊκού ρόλου και ενίσχυση των προστατευτικών παραγόντων στο οικογενειακό περιβάλλον και η ενδυνάμωση των σχέσεων με τα μέλη της οικογένειας.

Δραστηριότητα 4

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Οι δραστηριότητες που προβλέπουν σχέδια και φράσεις, ή σύντομα κείμενα μπορούν να κατασκευαστούν σε σελίδες χαρτιού, Α4 ή μεγαλύτερα και σε χαρτόνια όπως και σε φορητούς υπολογιστές ή τάμπλετ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1. Διακρίνω την κυκλική συνθήκη: συμβάν → συναισθήματα → εκδηλώσεις συμπεριφοράς → αποκρίσεις από το περιβάλλον → συμβάν → →.....

Παίξιμο ρόλων σε τριάδες με δυο μέλη σε διαπροσωπική αλληλεπίδραση, και ένα μέλος σε ρόλο μετέχοντα παρατηρητή παρόντα στο περιβάλλον. Το μέλος σε ρόλο παιδιού (προσδιορίζει την ηλικία του/της) υιοθετεί συμπεριφορές που έχουν περιγραφεί στην ενότητα (συμβάν), το μέλος σε ρόλο γονέα αποκρίνεται. Ο χρόνος της αλληλεπίδρασης τους δεν μπορεί να είναι μικρότερος των 10 λεπτών.

Ακολουθεί μοίρασμα της εμπειρίας με το μέλος παρατηρητή να αποκωδικοποιεί τα συναισθήματα, που αναγνώρισε στη διάρκεια της αλληλεπίδρασης και να επιβεβαιώνεται ή να μην επιβεβαιώνεται το συναίσθημα των δρώντων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2. Κατασκευάζω τον χάρτη των αποκρίσεων μου στις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού και του αναμενόμενου αποτελέσματός τους

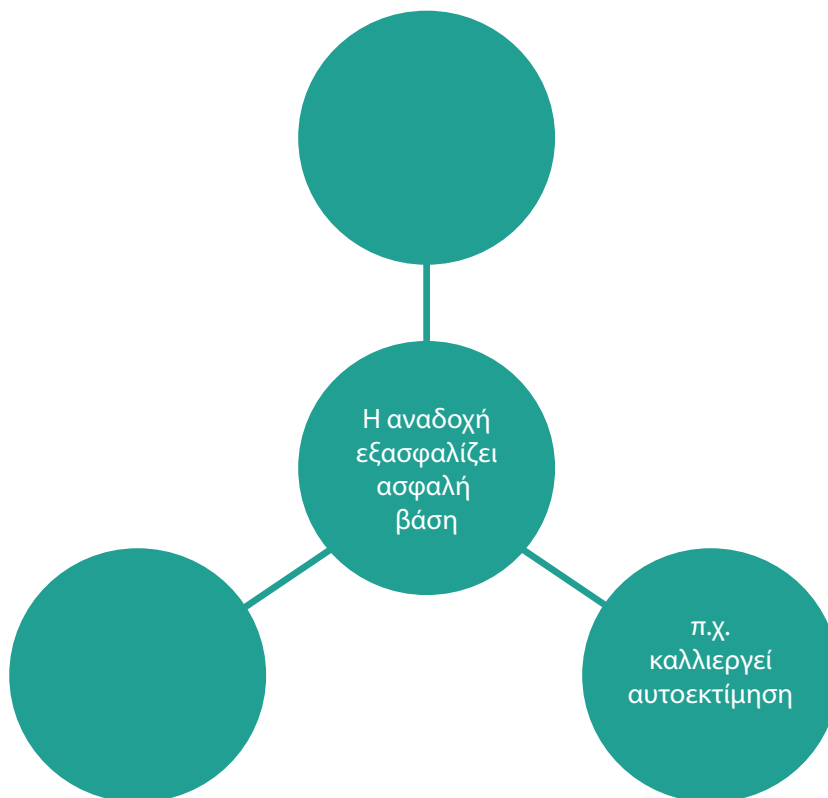
Η δραστηριότητα είναι ατομική. Οι υποψήφιοι καλούνται να διαμορφώσουν ένα χάρτη με τουλάχιστον τρεις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού, που θεωρούν ως πιο βασικές για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του και τους τρόπους με τους οποίους οι ίδιοι θα αποκρίνονταν σε αυτές. Παράδειγμα, για την εκπλήρωση της ανάγκης «να αποκτήσει την αίσθηση ότι αξίζει και είναι σημαντικό» θα..... (α)....., (β)..... (χωρίς περιορισμό στον αριθμό, το είδος τρόπων, οι οποίοι μπορεί να είναι συνεργατικοί, ούτε και των μέσων).

Στη συνέχεια θα συμπληρώσουν τις αποκρίσεις τους με τις αποδόσεις/ τα αποτελέσματα που αναμένεται να επιφέρει η εκπλήρωση κάθε μιας από τις τρεις ανάγκες.

Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται με συζήτηση στην ομάδα και διαμόρφωση του χάρτη της ομάδας

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3. Συστατικά στοιχεία προστασίας και ανθεκτικότητας που παρέχει στο παιδί η αναδοχή

Η δραστηριότητα είναι ομαδική, πραγματοποιείται από ισομερείς υποομάδες. Οι μετέχοντες/ μετέχουσες γράφουν από ένα στοιχείο σε κάθε κύκλο και προσθέτουν όσους κύκλους χρειαστούν ώσπου να καταγράψουν όλα τα στοιχεία προστασίας και ανθεκτικότητας που θεωρούν ότι προσφέρει η αναδοχή.

Ακολουθεί παρουσίαση των σχημάτων των υποομάδων στην ολομέλεια και συζήτηση για τα επιχειρήματα υπέρ των επιλογών τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4. Εντοπίζουμε παράγοντες προστασίας για τον ανάδοχο γονιό στο περιβάλλον που ζει (στην ευρύτερη οικογένεια μας, τη γειτονιά, την πόλη/ το χωριό, στην Ελλάδα)

Οι υποψήφιοι ανάδοχοι προσθέτουν σχήματα πάνω από κάθε ένα από τα τρία επίπεδα του περιβάλλοντος - οικοσυστήματος - στο οποίο ζουν (σχήμα 1) και συμπληρώνουν τους παράγοντες προστασίας και ανθεκτικότητας για έναν ανάδοχο γονιό/ μια ανάδοχη οικογένεια που εντοπίζουν στο καθένα από αυτά. Με χρώμα γράφουν εκείνους από το θεωρούν ΠΙΟ αποτελεσματικούς επειδή:

- α) μπορούν να προλάβουν την εμφάνιση δυσκολιών, εμποδίων, κινδύνων.
- β) μπορούν να αντιστρέψουν τις επιπτώσεις από αυτές τις δυσκολίες, εμπόδια, κινδύνους κ.ά..

Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια στη διάρκεια της οποίας τα μέλη έχουν τη δυνατότητα να συμπληρώσουν ή να τροποποιήσουν το σχέδιο τους. Στη λήξη της συνάντησης μπορούν να το πάρουν μαζί τους.

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Η αξιολόγηση της ενότητας διαμορφώνεται από κάθε επιμορφούμενο/ επιμορφούμενη σε μορφή κάρτη με λέξεις, φράσεις κλειδιά, κείμενο, σχέδια, ζωγραφική, ή με φωτογραφίες.

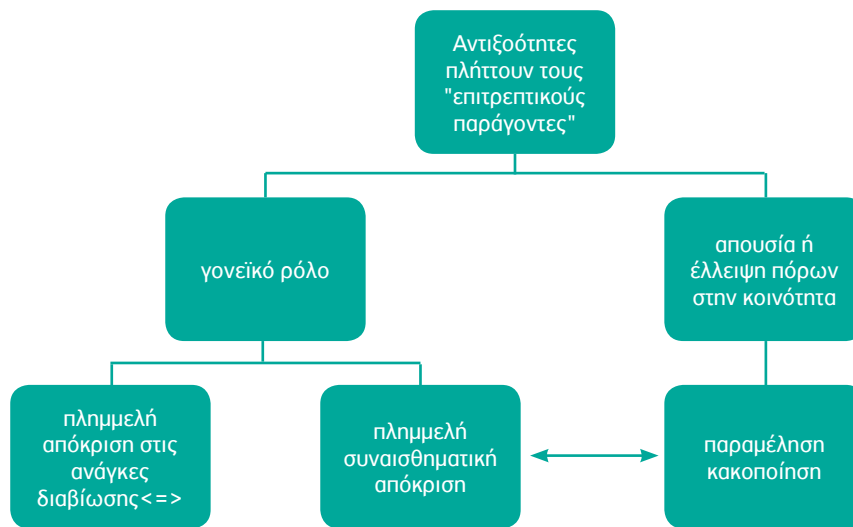
Ο κάρτης της γνώσης που αποκόμισα:

1. Τι αποκόμισα;
2. Τι από αυτά θα μπορούσα να εφαρμόσω;
3. Τι μου έλειψε;
4. Πώς μπορώ να συμπληρώσω τις γνώσεις μου;

Μετά την ολοκλήρωση του και τη συζήτηση που πραγματοποιείται στην αίθουσα διδασκαλίας, ο κάρτης παραμένει στα χέρια του/ της δημιουργού του.

Σύνοψη

Η σύνοψη της ενότητας αποτυπώνεται σχηματικά στο Σχήμα 3, και συμπληρώνεται από τους εκπαιδευόμενους υποψηφίους αναδόχους με όσα αποκόμισαν σχετικά με “τους παράγοντες που ευνοούν την επαρκή σύμφωνα με τα ισχύοντα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα, ανάπτυξη του γονεϊκού ρόλου” (φυσικού ή ανάδοχου).

Σχήμα 3.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

Gilligan, R. (2000). *Promoting Resilience: A Resource Guide on Working with children in the Care System*. London: BAAF.

Johnson, R.M., Johnson, K.B., Catellier, J.D., Winsor, J.R., Dufort, V., Hunter, W., Amaya-Jackson, L. (2002). Adverse Behavioral and Emotional Outcomes from Child Abuse and Witnessed Violence. *Child Maltreatment*, 7: 179 – 186.

Kendall-Tackett, K. (2002). The Health Effects of Child Abuse: Four Pathways by which Abuse can Influence Health. *Child Abuse and Neglect*, 6/7: 715 – 730.

Masten, A. S., Gewirtz, A. H. & Sapienza, J. K. (2013). Resilience in development: importance of early childhood, In *Encyclopedia of early childhood development*.

<http://www.child-encyclopedia.com/resilience>

Rutter, M. (1998). Μεγαλώνοντας σε ίδρυμα: μηχανισμοί επικινδυνότητας και προστατευτικοί παράγοντες. Στο Θ. Καλλινικάκη (επιμ.), *Μεγαλώνοντας σε ίδρυμα*. σελ. 7-48. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

World Health Organization (1999). Consultation on Child Abuse Prevention. Geneva: W.H.O.

World Health Organization (2002). Guide to United Nations Resources and Activities for the Prevention of Interpersonal Violence. Geneva: W.H.O.

